

тим, що окрема людина є, з певної точки зору, єдиною цілком реальною підставою всякого суспільного і державного життя» [3, с.283].

Саме особистість може виступати єдиною підставою визначення пріоритетів і завдань держави. У цьому Б.О. Кістяківській найбільш яскраво проявляє прихильність кантіанським принципам, підкреслюючи істинність і послідовно розвиваючи принцип категоричного імперативу. Людина не повинна виступати засобом, тільки метою. Отже, всі правові і державні відносини можуть і повинні будуватися тільки на основі інтересів особистості, а не суспільства. Йдеться про ситуації, коли ці інтереси не тільки не збігаються, а й прямо суперечать один одному. Скрізь, де є можливість поєднати потреби особистості і суспільства, для цього треба докласти всіх зусиль. Але жертвувати правами людини заради суспільного блага Б.А. Кістяківський вважає не тільки морально неприпустимим, але й злочинним в юридичному сенсі.

1. Бачинин В.А. *Философия.права и преступления. Худож.-оформитель Д.Гапчинский.* — Харьков: Фолио, 1999. — 607с.
2. Габермас Юрген. *Постметафізичне мислення / Пер. з нім. В.Купліна.* - Київ: Дух і літера, 2011. - 280 с.
3. Кістяковський Б.А. *Философия и социология права.* – СПб.: РХГУ, 1998. – 800 с.
4. Попович М. *Бути людиною.* - К.: Вид.дім "Києво-Могилянська академія", 2011. - 233 с.
5. Раскин А.И. *Россия или Четвертый вопрос философии / А.И. Раскин; послесл. и науч. ред. А.Б. Демидов.* - Минск: Экономпресс, 2010. - 496 с.
6. Юркевич Памфіл. *Історія філософії права (1868) / Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник.* - Вид. друге. - К.: Ред. журн. "Український Світ", 2000. - С.1-232.

Людмила Лобик

Прикарпатський інститут ім. М.Грушевського МАУП, м.Трускавець

П.ЮРКЕВИЧ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ РОЗУМУ І ВІРИ У ПІЗНАННІ СВІТУ ЛЮДИНОЮ

Видатний вчений, фундатор української університетської освіти Памфіл Юркевич значної ваги надавав раціональним чинникам у пізнанні світу людиною, освіті і вихованні молоді на основі глибокого осмислення досягнень природничих наук, однак пріоритетом він вважав Ідею (тобто

Бога) як від початку дану і спрямовуючу всі людські дії надприродну (надраціональну) сутність. Тому його погляди щодо науки і освіти в кінцевому рахунку більше базуються на наданні ірраціональним, або надраціональним чинникам головної цінності у пізнанні. Водночас він вважав, що різноманітні теорії про мислення як суб'єктивний або психічний процес є неадекватними дійсному стану справ, ірраціональні фактори пізнання не слід тлумачити як людські емоції чи стани. Такі уявлення, на думку мислителя, є незрілими і неадекватними істині. „Ми можемо пізнавати цей світ, - зазначав П.Юркевич, - що протистоїть нашій свідомості як система явищ, не залежна від нашого духу, створена й складена не нами ... Діяльність пізнаючого духу була б ілюзією, або, щонайменше, містила б у собі незбагненне протиріччя, якби ідея, ідеальні зв'язки, ідеальний лад не входили до системи світу як передумови його життя та розвитку” [2, с.13].

Мислитель відкидає примітивний редукціонізм і раціоналізм механістичного світогляду, вважає, „якщо ми припускаємо відмінність явищ нормальних і ненормальних, якщо ми помічаємо у природі загальну закономірність явищ і пізнаємо відхилення від цієї закономірності в окремих випадках, то всі ці вислови, як і той об'єктивний зміст, що його ми пізнаємо в них, передбачають підлегле значення механізму в пізнаваній нами дійсності...” [2,с.15]. Тобто за всіма явищами, досліджуваними природничими науками, перебуває першопочаток (Ідея - Бог), що обумовлює ці явища, і тому не слід надавати емпіричним поясненням і узагальненням статусу остаточних і незаперечних істин, здобутих лише завдяки людському розуму.

П.Юркевич в певному сенсі продовжує розвивати напрямок філософії, пов'язаний з осмисленням ірраціональних чинників у пізнанні, властивий творчості Г.Сковороди. Зокрема, йдеться про кордоцентричну позицію, яку втілено у творі „Серце та його значення у духовному житті людини відповідно з ученням слова Божого” „Серце, - зазначає мислитель, - є містилицем всіх пізнавальних дій душі” [3, с.74]. Із самої назви цього твору випливає, що пізнання через серце стосується віросповідних аспектів, формування християнського світогляду, вивчення Біблії. Це неоднозначно вказує на гносеологічний ірраціоналізм Юркевича, який він поширював і на сферу освіти та виховання. „Біблійні погляди, - пише український філософ, - не настільки байдужі для інтересів нашого знання, щоб ми могли при вивченні душі лишати їх поза увагою” [3, с.81]. Отже мислитель у часи панування механіцизму та матеріалізму, зокрема у психології, намагався

привернути увагу тогочасних вчених до багатства ідей Біблії щодо душевного життя людини. Він виступав проти орієнтації навчання і виховання лише на розум. „Мислення не вичерпує всієї повноти людського життя” [3, с.84], - вважає П. Юркевич. Натомість він вказує на вчення Біблії, „згідно з яким підгрунття, життєвість і глибина нашого мислення й свідомості полягає в тій душевній істоті, якої явлення ми знаємо безпосереднім внутрішнім досвідом лише в наших сердечних потягах, тобто в тих потягах, до яких таке чутливе й таке сприйнятливим наше серце” [3, с.90]. Осяяне божественною благодаттю серце є джерелом творчості, натхнення, ефективного виховання, справжньої просвіти, набуття мудрості, найбільших інтелектуальних здобутків людини. „...Найкращі філософи й великі поети, - писав Юркевич, - усвідомлювали, що серце їхнє було істинним місцем народження тих глибоких ідей, які вони передали людству в своїх творах, а свідомість, діяльність якої поєднана з функціонуванням органів чуттів і головного мозку, лише давала цим ідеям ясноту і визначеність, притаманні мисленню” [3, с.90].

На думку філософа, орієнтація пізнання світу, що ґрунтується на перевазі формальних аспектів, розумових чинників є елітарною, надається лише окремим особистостям, натомість християнське віровчення, що ґрунтується більшою мірою на зверненні до серця, кожній людині доступне. Водночас і найбільш складне знання, що здобувається філософією, коли вона торкається живої дійсності, неодмінно потребує сприйняття серцем, оскільки „зустрічається з *вірою*, яка в історії науки є діячем сильнішим, енергійнішим і суттєвішим, ніж це уявляє собі виключна емпірія” [2, с.72].

Слід відзначити, що в сучасній європейській епістемології, в освітньому просторі спостерігається відчутна тенденція до критики класичної раціоналістичної парадигма і переходу до таких орієнтацій у пізнанні, освіті і вихованні, в яких істотну роль відіграє опора на ірраціональні або позараціональні аспекти людського життя, пов'язані з вірою, волею, емоціями. Так, видатний представник неотомізму, французький католицький мислитель Ж.Марітен відзначав, що класична система навчання і виховання, базована на раціональності, є вкрай неефективною, адже вона призводить до падіння моральних норм, стану недоцільності і порожнечі. Він вважав, що пізнання, виховання і освіта не можуть ґрунтуватися на суто науковому уявленні про людину, оскільки найбільш вичерпне знання про людину дає лише релігія. Школа ж надто раціоналізована. Вона в більшості має справу із розумом, виробленням різних навичок, умовних рефлексів. Проте мислитель відкидав також

гносеологічний ірраціоналізм, не вважаючи його альтернативою раціоналістичності. Найвищою сферою в людині, на думку Ж.Марітена, є „досвідоме”, тобто очищений від ірраціонального духовний світ [1, с.295-597].

Зазначимо, що міркування П.Юркевича з приводу основних чинників пізнання, співвідношення розуму і віри, значення серця у людському житті, освіти і вихованні молоді є на часі у зв'язку з відродженням богословської традиції в Україні.

1. *Кривицкий Л.В. Маритен Жак / Л.В. Кривицкий // История философии. Энциклопедия. – Минск, 2002. – С.595-597.* 2. *Юркевич П. Идея / П.Юркевич // Выбранные. – К., 1993.- С.3-73.* 3. *Юркевич П. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого / П.Юркевич // Выбранные. – К., 1993.- С.73-115.*

Оксана Матковська

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

РЕНЕСАНСНЕ РОЗУМІННЯ ЛЮДИНИ В ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ КІНЦЯ XVI-ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.

В епоху Відродження у Європі відбувається поступове переосмислення основних уявлень про людину, світ, деяких етичних норм. Нова епоха відкрила нові аспекти бачення культури, дозволила збагнути важливі особливості формування духовного світу людини, становлення її активної позиції. Середньовічному приниженню людини гуманісти протиставили переконання, що людина є найвищою цінністю. Сутність людини, сенс її життя, місце і статус її у світі, суспільстві, виховання людини розумної, діяльної, добродійної – це коло питань, що стояли в центрі філософських роздумів гуманістів. Сам гуманізм був перш за все новою антропологічною, етичною і соціально-політичною концепцією, відбивав новий погляд на людину.

Проблема людини і світу була однією з головних, що стояли в центрі філософських побудов діячів братського руху. У дусі ренесансного гуманізму братчики в своїх творах виявили позитивне ставлення до повнокровного земного життя. Вони прославляли людську гідність, свободу людського духу. Їх твори проникнуті радісним поглядом на життя. Вони стверджували право людини на земне щастя. Так, К.-Т. Ставровецький стверджував, що людина